

आमा म खै के गरूँ ?

(कविता-सङ्ग्रह)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र
सङ्काय अन्तर्गत नेपाली विषय स्नातकोत्तर तह दोस्रो
वर्षको दसौँ पत्र (पूर्णाङ्क-१००)को परीक्षाको
प्रयोजनका निमित्त
प्रस्तुत

सिर्जना-पत्र

प्रस्तोता

नारायणप्रसाद निरौला

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

कीर्तिपुर, काठमाडौँ

२०७०

निर्देशकको सिफारिस

आमा म खै के गरूँ ? शीर्षकको यो कविता-सङ्ग्रह नेपाली स्नातकोत्तर तहको दसौं पत्रमा निर्धारित सृजनात्मक लेखनको प्रयोजनका निमित्त छात्र नारायणप्रसाद निरौलाले मेरो निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । वहाँको यस सिर्जनात्मक कार्यबाट म पूर्णतया सन्तुष्ट छु र यसको आवश्यक मूलङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०७०/०९/२९

डा.कृष्णहरि बराल
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रि.वि, कीर्तिपुर ।

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्घाय
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौँ ।

स्वीकृति-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्घाय अन्तर्गत विश्वविद्यालय क्याम्पसका छात्र नारायणप्रसाद निरौलाले त्रि.वि.स्नातकोत्तर तहमा नेपाली विषयको दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत गर्नुभएको **आमा म खै के गरूँ ?** (कविता-सङ्ग्रह) शीर्षकको सिर्जनापत्र स्वीकृत गरिएको छ ।

मूल्याङ्कन समिति

१. विभागीय प्रमुख

प्रा.डा. देवीप्रसाद गौतम

.....

२. निर्देशक

प्रा. डा. कृष्णहरि बराल

.....

३. बाह्य परीक्षक

डा. विन्दू शर्मा

.....

मिति : २०७०/१०/०२

कृतज्ञता ज्ञापन

कविता हृदयको अभिव्यक्ति हो । मनमा मडारिएको भावना शब्दका रूपमा व्यक्तिएपछि नै कविता बन्छ, जस्तो लाग्छ, मलाई । जब मन आन्दोलित बन्छ, कुनै कुराले हृदयलाई झुकाउँछ, अनि कविताको बाटो भएर त्यो बाहिर प्रस्फुटित हुन्छ । प्रेरणाका स्रोत समाज, देश र समय नै हुन् । चाहे दुःख होस् चाहे सुख जे भए पनि आफ्नो चित्तबुझाउने माध्यम नै कविता भएकाले यसमा मेरो विशेष लगाव भएको हो । थाहा छैन यो सृजनात्मक शक्ति ममा कसरी प्राप्त भयो र पनि आफ्नो सृजनात्मक यात्रालाई निरन्तरता भने दिइरहेको छु ।

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्घायन्तर्गत नेपाली विषयको स्नातकोत्तर तह, द्वितीय वर्षको दसौं पत्रको आवश्यकता पूर्तिका निमित्त तयार पारिएको प्रस्तुत **आमा म खै के गरूँ ?** कविता-सङ्ग्रह निर्देशित र सोद्देश्य रचना हो । यसमा वर्णमात्रिक छन्दमा रचित एक्काइसवटा कविता सङ्कलित छन् । यो मेरो अन्तःप्रेरणाको प्रतिफलन मात्र नभई निर्देशक गुरुका निर्देशनमा पाठ्यक्रमले तयार गरेको व्यवस्थित सीमाभित्र बाँधिएर तयार पारिएको रचना हो । यसका निमित्त निर्देशकको गुरुतर अभिभारा वहन गरेर उत्प्रेरणा एवं निर्देशन दिँदै विषयवस्तुलाई स्पष्ट परिदिनुहुने आदरणीय गुरु डा. कृष्णहरि बरालप्रति म सधैं कृतकृत्य रहनेछु ।

यस कविता सङ्ग्रहको तयारीका क्रममा प्रत्यक्ष एवं परोक्ष रूपमा सहयोग गर्नुहुने सम्पूर्ण गुरुहरू, नेपाली केन्द्रीय विभागप्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्दै प्रस्तुत कविता सङ्ग्रह मूल्याङ्कनका लागि नेपाली केन्द्रीय विभाग त्रिवि समक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

नारायणप्रसाद निरौला
स्नातकोत्तर दोस्रो वर्ष
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिवि, कीर्तिपुर ।

विषय सूची

खण्ड क : सिद्धान्त खण्ड

१. प्राक्कथन/ १ -२

१.१. सिर्जनात्मक लेखनका निमित्त नाम दर्ता	१
१.२. सिर्जनात्मक लेखनसम्बन्धी औपचारिक तथा अनौपचारिक अध्ययन	१
१.३. सिर्जनात्मक लेखनका निमित्त प्रेरणा र वर्णमात्रिक छन्दको चयन	२
२. कविता सिद्धान्त र कविता	३-२०
२.१. कविता शब्दको व्युत्पत्ति र अर्थ	३
२.२. कविताको परिभाषा	८
२.२.१. संस्कृत काव्यशास्त्रीहरूका परिभाषा	८
२.२.२. पाश्चात्य विद्वान्का परिभाषा	९
२.२.३. नेपाली विद्वान्हरूका परिभाषा	११
२.३. कविताका तत्त्वहरू	१२
२.३.१. विषयवस्तु तथा भाव	१२
२.३.२. छन्द/लय	१३
२.३.३. अलङ्कार, विम्ब र प्रतीक	१४
२.३.४. भाषा	१५
२.४. अन्य विधासँग कविताको सम्बन्ध	१५
२.५. कविताको वर्गीकरण	१६
२.५.१. मुक्तक	१८
२.५.२. फुटकर कविता	१८
२.५.३. खण्डकाव्य	१९
२.५.४. महाकाव्य	२०

३.नेपाली कविताको विकास प्रक्रिया	२१-३६
३.१.प्राथमिक काल	२३
३.१.१. वीरधारा	२४
३.१.२.भक्तिधारा	२५
३.१.२.१. रामभक्ति धारा	२६
३.१.२.२.कृष्णभक्तिधारा	२६
३.१.२.३. निर्गुण धारा	२६
३.२. माध्यमिककाल	२७
३.२.१. शृङ्गारिक धारा	२८
३.२.२.भक्तिधारा	२८
३.२.३.शासकस्तुति धारा	२९
३.२.४.सामाजिक सांस्कृतिक जागरणको धारा	२९
३.३ आधुनिक काल	२९
३.३.१. परिष्कारवादी धारा	३१
३.३.२.स्वच्छन्दतावादी धारा	३२
३.३.३. प्रयोगवादी धारा	३४
३.३.४.समसामयिक धारा	३५
४.पाँच-पाँचवटा नेपाली कविताको विवेचना	३७-५०
४.१.कविशिरोमणि लेखनाथ पौड्याल र उनका कविताको विवेचना	३७
४.१.१. 'पिँजडाको सुँगा' कविताको विवेचना	३८
४.१.२. 'हिमाल' कविताको विवेचना	३८
४.१.३. 'गौँथलीको चिरिविरि' कविताको विवेचना	३९
४.१.४. 'कालमहिमा' कविताको विवेचना	३९
४.१.५. 'पाटीमा ढाक्रेको पसारो' कविताको विवेचना	४०

४.२. महाकवि लक्ष्मीप्रसाद देवकोटा र उनका कविताको विवेचना	४१
४.२.१. 'गरीब' कविताको विवेचना	४१
४.२.२. 'यात्री' कविताको विवेचना	४२
४.२.३. 'प्रश्नोत्तर' कविताको विवेचना	४२
४.२.४. 'किसान' कविताको विवेचना	४३
४.२.५. 'सन्ध्या' कविताको विवेचना	४३
४.३. युगकवि सिद्धिचरण श्रेष्ठ र उनका कविताको विवेचना	४४
४.३.१. 'वसन्त' कविताको विवेचना	४४
४.३.२. 'परिचय' कविताको विवेचना	४५
४.३.३. 'बखलढुङ्गा' कविताको विवेचना	४५
४.३.४. 'कवि देवकोटालाई' कविताको विवेचना	४६
३.३.५. 'मेरो प्रतिबिम्ब' कविताको विवेचना	४७
४.४. राष्ट्रकवि माधव घिमिरे र उनका कविताको विवेचना	४७
४.४.१. 'वैशाख' कविताको विवेचना	४८
४.४.२. 'कालीगण्डकी' कविताको विवेचना	४९
४.४.३. 'दुलही हिमाल कञ्चनजङ्घा' कविताको विवेचना	४९
४.४.४. 'नवयुवक' कविताको विवेचना	४९
४.४.५. 'अन्नपूर्णा' कविताको विवेचना	५०
४.५ निष्कर्ष	५०
५. आमा म खै के गरूँ ? कविता सङ्ग्रहबारे आत्मधारणा	५१-५३

खण्ड : ख

आमा म खै के गरूँ ? (कवितासङ्ग्रह)

१. आमा म खै के गरूँ ?	५४
२. आमा	५६
३.नेपाल र नेपाली	५७
४.सम्भेर हे फर्क है	५८
५.म यात्री सहरको..	५९
६.कामना	६०
७.नव वर्ष	६२
८.यो देश नेपाल होस्	६४
९.कति दिन...	६६
१०.बनौँ नेपाली नै....	६७
११. जय जय नेपाल	६८
१२. शुभकामना	६९
१३.लक्ष्मीप्रसाद !	७०
१४ बुद्ध मेरो हरायो	७१
१५.भानु !	७३
१६. छटपटाइहेछ.....	७४
१७.युवा आकाङ्क्षा	७५
१८.देश नेपाल हाम्रो	७६
१९.चाहना	७७
२०.स्वप्नमा बौरिँछु.....	७८
२१.सदीक्षा	७९
सन्दर्भग्रन्थ सूची	८०-८१

खण्ड : ख

आमा म खै के गरूँ ?

(कविता-सङ्ग्रह)

खण्ड : क
सिद्धान्त खण्ड